

**ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ
ІМЕНІ ІВАНА БОБЕРСЬКОГО**

КАФЕДРА ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ

Матвійчук Тетяна Фартівна
кандидат педагогічних наук, доцент

Навчальна дисципліна «КОНФЛІКТОЛОГІЯ»

Лекція 1.

**РОЗВИТОК КОНФЛІКТОЛОГІЇ
ЯК НАУКИ І НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ**

Рівень вищої освіти	– Другий (магістерський) освітній рівень
Ступінь вищої освіти	– Магістр
Галузь знань	- 01 «Освіта»
Спеціальність	- 017 «Фізична культура і спорт»
Освітня програма	- 017 «Фізична культура і спорт»

Лекція 1.

Розвиток конфліктології як науки і навчальної дисципліни

План:

1. Об'єкт і предмет конфліктології.
2. Принципи і методи конфліктології.
3. Зв'язок з іншими науками.
4. Становлення конфліктології.

1. Об'єкт і предмет конфліктології.

Необхідною передумовою будь-якого дослідження є визначення основних його понять, розробка понятійного апарату. Поняття та категорії є основними формами мислення, з яких складаються дві інші найважливіші його форми - судження й умовиводи.

Під предметом будь-якої науки розуміється уявна ідеальна теоретична модель того об'єкта, частини або сфери дійсності, на який спрямований її головний інтерес. Предмет і об'єкт науки тісно пов'язані між собою, близькі, однак вони не є тотожними поняттями. Між ними існує не тільки взаємозв'язок, але і певна дистанція, яка може скорочуватися, проте ніколи не може бути цілком переборена.

Предметом конфліктології є ідеальна модель конфліктної взаємодії, теорія, основою якої виступає понятійний апарат з його центральною ланкою - категорією конфлікту.

Об'єктом конфліктології є саме соціальне життя, вся нескінченна розмаїтість реальних конфліктів, якими наповнене минуле і сучасне суспільне життя.

Як самостійна наука конфліктологія існує недавно. Однак незважаючи на це можна вже виділити ряд проблем і питань, що вже увійшли до неї як парадигма сучасної конфліктології:

- сутність соціального конфлікту;
- типологія і класифікація конфліктів;

- еволюція конфліктів;
- генезис конфліктів;
- структура конфлікту;
- функції конфліктів;
- інформація в конфлікті;
- динаміка конфлікту;
- діагностика конфлікту;
- завершення конфлікту;
- керування конфліктом;
- механізми і способи вирішення конфлікту (розв'язання і попередження конфліктів).

Становлення конфліктології продовжується безупинно, що цілком зрозуміло, однак це відбувається на комплексній основі. Як теоретико-прикладна дисципліна ця наука має три рівні знань:

а) загально-теоретичний і методологічний, який пояснює природу конфліктів як соціальних феноменів, аналізує їх структуру, ознаки, елементи в системі суспільних взаємин;

б) теоретико-праксеологічний, на якому розробляються теорії, відслідковуються особливості та виокремлюються типи конфліктів у різних галузях, формах та інститутах громадського життя;

в) емпірично-прикладний, який є підґрунтям конфліктології й утворюється на основі емпіричних досліджень та складається із зафіксованих фактів, експериментів, тестувань, моделювання, тренінгів тощо.

Наявність подібних рівнів вивчення конфліктів дозволяє виявити кілька **функцій конфліктології** як науки: *теоретико-пізнавальну, прогностичну, управлінську*.

До **системи базових категорій** конфліктології можна віднести такі поняття: *конфлікт, протиріччя, зіткнення, протистояння, дихотомія, дилема, дезінтеграція, боротьба, аномалія*.

На основі цих категорій відбувається формування більшості *конфліктологічних понять*, а їх кількість залежить від рівня проникнення в сутність конфліктного явища. Серед цих понять - *учасники конфлікту, сторони конфлікту, девіантна поведінка та інші*.

Серед зазначених категорій і понять існують і ті, якими оперують й інші суспільствознавчі науки, однак залежно від специфічних умов використання конфліктологія наповнює їх власним змістом і відповідно інтерпретує.

Протилежність конфлікту - це *згода, єдність, інтеграція, співробітництво, злагода*. Ці категорії відображають перспективу після завершення конфлікту або ж його альтернативу і так само використовуються у конфліктології.

Мобільність запозичення багатьох категорій і понять у конфліктології з інших наукових дисциплін не є чимось особливим, ймовірніше це можна виділити як характерну рису всіх суспільствознавчих дисциплін. Ми повинні розглядати конфлікт, як явище не субстанціональне, яке не може існувати само собою, незалежно від інших явищ і процесів. Конфлікт необхідно розглядати як один з багатьох станів соціальних взаємин, причому він, при всій своїй поширеності, все-таки виступає як тимчасове явище, а в якості постійного стану суспільства виступає згода.

2. Принципи і методи конфліктології

Будь-яка наука має свій набір методів, під яким розуміється сукупність певних правил, прийомів, норм практичного і теоретичного освоєння дійсності. Сукупність цих методів має назву методологія. Отже, методологією науки називається комплекс методів одержання знань. Методологія базується на вже отриманих результатах дослідження якоїсь сфери реальності, і тому вона залежить від прийнятих початкових світоглядницьких установок.

Методологічний арсенал конфліктології складається з методологічних принципів, загальнонаукових дослідницьких підходів і спеціальних методів.

До методологічних принципів відносяться:

Принцип діалектичного розвитку. Несе в собі розуміння безперервності розвитку і зміни будь-якого явища і процесу. Цей принцип вимагає при вивченні конфлікту виявляти тенденції їх еволюції. Розвиток конфлікту може бути поступовим, безперервним, тривалим, нерівним, скачко подібним від одних форм до інших, частіше від простих до складніших.

Принцип всезагального зв'язку передбачає пошук зв'язків конфлікту з іншими явищами, процесами і своїми підсистемами; не слід обмежуватися розглядом його окремих елементів чи аспектів. Методологічне втілення цього принципу здійснюється через врахування дії основних законів діалектики та взаємодій її парних категорій. Так, закон єдності та боротьби протилежностей висвітлює внутрішні джерела розвитку конфліктів. Закон переходу кількісних змін у якість розкриває наявний спосіб еволюції та динаміки конфліктів, орієнтує на пошук закономірностей. Парні категорії діалектики - матерія і рух, час і простір, кількість та якість, одиничне і загальне, сутність та явище, зміст і форма - дозволяють визначити комплексний підхід до конфліктів.

Принцип діалектичної єдності теорії, експерименту і практики допомагає будувати дослідницькі стратегії в конфліктології, зіставляючи емпіричну базу і теоретичні конструкції.

Принцип системності вимагає розгляду конфлікту як складно організованого об'єкта, що має ієрархічну систему, яка, у свою чергу, може бути підсистемою більш високого рівня. Досить важливо виявляти все різноманіття елементів у структурі конфлікту, зв'язки між ними, а також відношення і залежність конфлікту від зовнішніх явищ і чинників.

Принцип історизму вимагає врахування конкретних умов протікання конфлікту: місця, часу, країни, культури, етноменталітету, інституційних форм, певних обставин.

Принцип об'єктивності - один з найважливіших принципів наукової оцінки - вимагає від конфліктолога мінімізувати вплив особистісних і групових інтересів, настанов, упереджень та інших проявів суб'єктивізму щодо процесу вивчення конфліктів і висновків.

Найефективніший результат цей принцип дає тоді, коли він поєднується з принципом суб'єктивного підходу, який вимагає врахувати точку зору протилежних сторін конфлікту.

Загальнонаукові підходи містять у собі філософський, загально соціологічний, історичний, логічний, загально психологічний.

Сучасні умови суспільного життя вимагають від наукової діяльності інтенсивної взаємодії багатьох галузей знань. Розмаїтість методів неминуче спричинила проблему вибору найбільш адекватних і перспективних з них для розв'язання спеціальних дослідницьких завдань.

Спеціальні методи, до яких ми можемо віднести «функціональні і структурно-функціональні» методи, аксіологічний метод, ресурсно-ціннісний метод, біхевіористичний метод, метод факторного аналізу, метод статистичного аналізу, порівняльно-правовий метод, математичний та «ігровий» метод, методи і технології управління конфліктними ситуаціями і та. ін.

Сукупність зазначених основних методів конфліктології складає її методологічну стратегію. Її реалізація передбачає використання цілого арсеналу конкретних методик і процедур, які утворюють тактику конфліктологічного дослідження. Правильність вибору прямо впливає на ефективність, практичну значимість теоретичних висновків. Соціально-психологічна природа більшості конфліктів потребувала використання інструментарію, що застосовує соціологія і психологія.

При всьому позитивному значенні наукової методології варто знати, що не можна і переоцінювати її. Неприпустимість абсолютизації якихось методів пізнання пов'язана з такими причинами, обмеженістю у можливостях людського пізнання, а також специфікою протікання самого

процесу конфлікту, що може розвиватися не на основі раціональності і логічності, а на основі ірраціональних пристрастей. Розпалювання пристрастей дуже часто приводить до некерованості процесу конфлікту, що, у свою чергу, створює труднощі для застосування яких-небудь раціональних методів.

У той же час, не можна впадати і в іншу крайність, тому що незважаючи на наявні труднощі ефективне керування конфліктами, звуження можливості його руйнівних наслідків можливе тільки на раціональній основі, шляхом застосування наукової методології.

3. Зв'язок з іншими науками

Утворення конфліктології не було штучним процесом. Її виникнення було обумовлено, насамперед, тим, що в основі будь-якого конфлікту лежать протиріччя, які відіграють системну і освітню роль, що вивчають різні науки. Виходячи з цього, багатогранні дослідження, що нагромадилися в різних парадигмах соціальних і деяких природознавчих наук (насамперед, в математиці і біології) із проблем конфліктних відносин вимагали свого окремого наукового осмислення. Реальність конфліктів виявлялася в їх цілісності, а не в їх яких-небудь філософських, психологічних, соціологічних, правових та інших аспектах. На певному етапі свого розвитку перед суспільними науками виникла гостра необхідність у цілісних і комплексних знаннях про такий соціальний феномен як конфлікт. Виходячи з того що конфліктологія є досить молодою науковою дисципліною, деякі автори розглядають цю науку як відносно самостійну. Останнім часом вона все більше набирає статусу повноцінної й автономної дисципліни. Конфліктологія використовує емпіричні дані, концептуальні основні теоретичні моделі як самостійні, так і будь-якої іншої науки, методи і способи, які дозволили б поглиблювати вивчення конфліктів.

Найбільш тісно сучасна конфліктологія пов'язана із соціологією, яка, вивчаючи суспільну думку щодо різних проблем суспільства, роблячи

стосовно них власні висновки, може виявити болючі її зони, а також простежити наслідки цих явищ для суспільства.

Оскільки конфлікти завжди пов'язані з боротьбою інтересів людей або їх поглядів, величезну роль відіграє психологічний фактор. Через цикл психологічних дисциплін конфліктологія робить глибоке осмислення проблемних ситуацій, протиріч, драм і трагедій, сприяє більш умілій поведінці з опонентами, пошуку психологічних резервів особистості для запобігання проблемних ситуацій, а також виходу з них або їх розв'язанню, якщо конфлікт вже розпочався.

Психодіагностика допомагає конфліктології проводити дослідження з питань прогнозування конфліктів. Психокорекція, психотерапія, психологічне консультування допомагають налагодити взаємини всередині груп, а також і на міжособистісному рівні. Велике значення має досвід психологічної науки в питаннях розв'язання внутрішньоособистісних конфліктів.

Саме життя вимагає пошуку взаємозв'язку конфліктології з педагогічними науками. Сфера взаємозв'язку може лежати в процесі виховання дитини як особистості і майбутнього активного учасника суспільного життя, а так само в наявності педагогічного такту в ході розв'язання різних проблемних ситуацій.

Історія, філософія і сучасна філософська думка сформулювали загальні принципи розуміння конфлікту як найгострішої форми виявлення протиріччя, як зіткнення і взаємодії протилежностей.

Зв'язок з циклом математичних наук, насамперед, із прикладною математикою, представляється у вигляді абстрактних математичних моделей, які можна інтерпретувати на реальних об'єктах. У багатьох сферах громадського життя можна застосовувати математичне моделювання конфліктних ситуацій і розраховувати на певний результат.

Зв'язок конфліктології з циклом правових наук полягає в тому, що вони стверджують принципи і норми, права й обов'язки, у рамках яких має

знаходиться людина, група і все суспільство. Порушення цих норм і прав призводить до конфліктних ситуацій, які можуть вилитися в конфлікти. У той же час через правове поле вони дають обґрунтування границь, які можна використовувати при вивченні і запобіганні конфлікту.

Цикл історичних наук дає конфліктології багатий і різноплановий матеріал для аналізу політичних, соціальних, військових та інших конфліктів у суспільстві. Історичний досвід показує, які втрати несуть у собі конфлікти, дає унікальну можливість знайти способи їх запобігання, а врахування негативного досвіду в минулому може дати можливість уникнути його у майбутньому.

Культурно-мистецтвознавчий цикл наук здобуває у сьогоденні підвищену увагу. Зв'язок з конфліктологією ми можемо побачити у тому, що саме культура і мистецтво посідають все більше місце в духовній сфері життя людини, вони безпосередньо впливають на формування несхожості і протилежності життєвого укладу людини, які, у свою чергу, стають джерелом безперервної низки конфліктних ситуацій у суспільному житті.

4. Становлення конфліктології

Конфліктологія - відносно молода наука, у завершеному вигляді вона з'явилася лише в середині ХХ століття. Однак конфлікти існували завжди, тому перші спроби їх осмислення ми можемо побачити вже в античну епоху, тому що з'явилася необхідність виявити причини соціальної диференціації та розподілу суспільства на прошарки.

У міркуваннях *Геракліта Ефеського* про універсальність світу ми побачимо його суперечливу сутність, що, окрім протиріччя і ворожнечі, у світі присутні гармонія та згода.

У працях *Платона* й *Аристотеля* стверджувалося, що держава, право і справедливість - це різні сторони державних відносин, які закладені в людині природою. Поділ людей на тих, хто володарює, та підлеглих - є природним, тому і боротьба проти подібного розподілу розглядалася ними як

супротивне природі. У той же час, визнаючи соціальну сутність людини, автори підкреслювали її здатність до співробітництва для створення стабільних умов існування самого суспільства.

У праці «Політика» Аристотель виділив дві головні причини соціальних суперечок і джерел конфлікту. По-перше, це майнова нерівність; по-друге, нерівність одержання пошани, що сприяє зростанню корисливості і переродженню суспільства. Крім основних причин, називалися і такі, які могли за певних обставин породити соціальні конфлікти, серед них - нахабність, страх, презирство, приниження, несхожість характерів, неуважне ставлення та ін.

Епоха Середньовіччя характеризувалася повним пануванням у всій Європі християнської релігії, заснованої на ідеях людинолюбства, рівності всіх перед Богом, однак спокою і миру не було.

Фома Аквінський (1225-1274 рр.) у своїх міркуваннях говорив про війну, як про цілком припустиме явище в суспільному житті, тобто, конфлікт – об'єктивна реальність.

Повне панування однієї релігії не припинило зіткнень, вони продовжувалися не тільки між віруючими і невіруючими, але і між самими одновірцями. З цього приводу **Еразм Роттердамський** (1469-1536 рр.) відзначав абсурдність самої ситуації, що Христос був присутнім в обох таборах, начебто він сам із собою вів боротьбу. Міркуючи про проблеми існуючих війн, автор відзначає власну логіку конфліктів: конфлікти після свого початку можуть втягти у свою орбіту нові сили, що його не починали.

Загальне в поясненні корінних причин існування у світі різних колізій філософи, як дохристиянські, так і початкового християнського періоду, вбачали в універсальності явища конфліктності те, що подібна властивість притаманна буттю, природі.

У період Нового часу можна спостерігати формування двох підходів до розуміння природи соціального конфлікту: песимістичного й оптимістичного.

Як приклад песимістичного підходу можна розглядати вчення англійського філософа *Томаса Гоббса* (1588-1679 рр.). У своїй книзі «Левіафан» (1651 р.) він негативно оцінив людську природу. Людина за своєю природою егоїстична та заздрісна, тому стан людського суспільства він оцінив як «війну всіх проти всіх». Коли стан відносин для людей стає нестерпним, вони укладають договір про державотворення, яке, спираючись на власну силу, здатне позбавити людей безмежної ворожості.

На політичні помилки в управлінні державою і психологічні фактори соціальних проблем як причини соціальних конфліктів вказував і інший англійський філософ *Ф. Бекон* (1561-1626 рр.). Однак, розглядаючи причини конфліктів, автор звернув увагу на можливість заходів щодо попередження конфліктів, найважливішим з них він вважав мистецтво політичного маневрування.

Г. Гегель (1770-1831 рр.) вбачав причини конфліктів у соціальній поляризації суспільства, яку він вважав цілком природною.

Ч. Дарвін (1809-1902 рр.) та *Л. Гумплович* (1838-1909 рр.) з різних позицій виділяли головну причину конфліктів у суспільстві - природне прагнення людей боротися за виживання.

Прикладом оптимістичного підходу можна вважати погляди французького філософа *Ж-Ж Руссо* (1712-1778 рр.), який вважав людину доброю за своєю природою, а джерелами конфліктів у суспільстві вважав недоліки в його організації. Інструментом відновлення природного для людей миру і згоди повинна стати демократична держава, що спирається на ненасильницькі заходи.

І. Кант (1724-1804 рр.) так само вважав, що мирне проживання людей є природним станом, а проблемність і конфліктність є природним для системи геополітичних процесів.

XIX століття характерне розробками досить детальної концепції соціального конфлікту, що запропонував німецький економіст і соціолог *К. Маркс* (1818-1887 рр.). Марксизм визнає конфлікти у всіх сферах

соціального життя, а історія існування суспільства була історією соціальної боротьби. Причиною такої постійної боротьби в суспільстві філософи-марксистки вважали панування приватної власності на засоби виробництва. Помилковість марксистів полягала в тому, що вони вважали за можливе в майбутньому, після знищення приватної власності на засоби виробництва, утворення безконфліктного суспільства.

Американський соціальний дарвініст **В. Самнер** (1842-1910 рр.) бачив у соціальних конфліктах «конфлікт інтересів», а боротьбу за існування вважав фактором прогресу.

Німецький соціолог **Г. Зіммель** (1858-1918 рр.) першим ввів в науковий обіг поняття «соціологія конфлікту», вивчав стійкі форми соціальних відносин, конфлікт вважав не тільки нормою, але й важливою формою суспільного життя. Перехрещення групових інтересів, незважаючи на їх егоїстичність, саме і повинне пом'якшувати конфліктність і бути основою для стійкості демократичного суспільства.

На думку німецького вченого **М. Вебера** (1864-1920 рр.) суспільство являє собою сукупність груп, які розрізняються за своїм статусом. Подібна відмінність формує протилежність інтересів, що і є причиною більшості соціальних конфліктів. Усілякі надії на можливість усунення конфліктів з життя суспільства є ілюзорними.

Необхідно визнати неминучість існування вічної боротьби одних людей проти інших.

У середині ХХ ст. теорія конфлікту стала самостійною галуззю соціології. Її розробниками можна вважати німецького соціолога **Р. Дорендорфа** та американського соціолога **Л. Козера**.

Дорендорф розглядає конфлікт як головну категорію соціології. Для нього наявність конфліктів - природний стан суспільства. Знаходячись на позиціях неомарксизму в розгляданні ролі протиріч у якості фактору суспільного прогресу, Дорендорф вважав джерелом конфліктів до ХХ століття класове протистояння. Для постіндустріального суспільства джерело

конфліктів він бачив вже в політичних протиріччях між соціальними групами, тому що об'єктивно зростає кількість ліній диференціювання інтересів, а значить і ліній їх поділу. На зміну різкого, поляризованого поділу суспільства приходить плюралістичне суспільство, інтереси в якому можуть перетинатися. Конфлікти на економічному ґрунті в такому суспільстві позбавлені вибухової сили і тому можуть бути вирішені без застосування революційних методів, характерних для попереднього періоду.

Розвиваючи ідеї Вебера і Зіммеля про загальність і універсальність конфлікту, американський соціолог Л. Козер у своїх працях детально дослідив функціональну користь соціального конфлікту. На його погляд, конфлікт є засобом зняття напруги і його результатом є більш чітке виявлення інтересів груп, а також прискорення структуризації та інституалізації соціальних і суспільних утворень.

Л. Козер запропонував цілу низку законів, що стали теоретичним фундаментом сучасної науки про конфлікт. Так, постійним джерелом соціальних конфліктів є непереборний дефіцит ресурсів, влади, цінностей, престижу, що існує в будь-якому суспільстві. Тому поки в суспільстві будуть люди, що прагнуть до цих дефіцитних ресурсів, буде існувати й напруженість, що переростатиме, час від часу, у конфлікти. Гостроту конфліктів зумовлює «реалістичність або не реалістичність» інтересів сторін, що беруть участь. Розкол у суспільстві на ворожі, засновані на ідеології табори, завжди несе в собі революційно-насильницькі дії. У «відкритих», демократично облаштованих суспільствах, незважаючи на численність різноманітних протиріч, розв'язання конфліктів відбувається на основі конструктивних дій.

Важливість праць Р. Дорендорфа і Л. Козера варто розглядати і з позиції того, що вони стали, по своїй суті, протилежністю крайнім вченням марксистської спрямованості, а з іншого боку, різноманітним концепціям соціальної згоди і миру, які отримали значне поширення в країнах не соціалістичного табору.

Подібні концепції досить повно були представлені в працях американських соціологів *Т. Парсонса* (1902-1979 рр.) і *Е. Мейо* (1880-1949 рр.).

Т. Парсонс у своїх працях розглядав конфлікт як соціальну аномалію, свого роду соціальну хворобу, яку необхідно лікувати. Нормою він вважав стан безконфліктності, якоїсь гармонії, якої можна було досягти через зняття соціальної напруженості. Цього можна досягти, якщо суб'єкт соціальних дій у своїх бажаннях і цілях буде враховувати реакцію інших суб'єктів. Дисбаланс подібного стану, що реально виникає в ході реалізації соціальних змін, стає головним джерелом соціальної напруги і потенційного конфлікту. Власне, соціальні зміни Парсонс розглядав у двох варіантах. По-перше, постійно відбуваються внутрішньосистемні зміни, тому що вона, сама система, не є постійною. По-друге, відбувається зміна самої системи в цілому під впливом внутрішніх та зовнішніх факторів і подій. Як результат дисбалансу відносин між структурними елементами соціальної системи автором виділяється певна категорія – «напруженість». У разі сильної напруженості контрольні механізми соціальної системи можуть не справитися із завданням підтримки балансу відносин, що може призвести до руйнування системи взагалі.

Засновник теорії «людських відносин» Е. Мейо також стверджував, що головною проблемою сьогодення повинне стати подолання небезпечної соціальної хвороби - конфліктності. На його думку, соціальне здоров'я - це «соціальна рівновага», «стан співробітництва». До такого стану в суспільстві можна було прагнути не тільки застосовуючи економічні методи, але і використовуючи психологічні методи для формування сприятливого психологічного клімату в колективах, почуття задоволеності власною працею, розширюючи демократичний стиль керування і т.ін.

Завершення формування конфліктології в якості самостійної наукової дисципліни пов'язане з американським соціологом *К. Боулдінгом*.

Вихідним посиланням його концепції було те, що конфліктне поведіння людей є природною для них формою поведінки. Критичним подібний стан він не вважав, тому що людський розум і моральні норми здатні удосконалювати людину і пом'якшувати форми конфліктних взаємин. Для цього необхідно виявити загальні елементи і тенденції розвитку, властиві для всіх конфліктів.

Специфіку суспільних конфліктів Боулдінг пов'язував зі складним характером мотивів, що їх викликають, наявністю в них не лише явних, але й прихованих моментів. Ключ до природи будь-якої ситуації вчений бачив у самосвідомості сторін. У той же час ним було виявлене і єдине, універсальне джерело конфліктів, - несумісність потреб сторін при обмежених можливостях їх задоволення.

Для гармонізації ситуації, пошуку раціонального моменту Боулдінгом було запропоновано використовувати теорію ігор, моделювання конфліктних ситуацій, точного розрахунку в поведінні конфліктуючих сторін, розробку плану конфліктних дій, «стратегії конфлікту» і т.ін.

Дослідження Боулдінга привернули увагу широкого кола соціологів, результатом чого стало формування наукового інтересу з даної проблематики, проведення різних наукових семінарів і конференцій, створення періодичних видань і наукових центрів. Нагромадження наукових знань, а також підвищення суспільної потреби привело до появи фахівців, здатних надавати послуги, у тому числі і в якості посередників, з питань врегулювання різного роду конфліктів.

Практика досудового залагоджування конфліктів виявила потребу їх врегулювання не тільки соціологічного, але і психологічного підходу. Все більш очевидною стала друга можлива сторона соціального конфлікту, його внутрішні установки, цінності, погляди і почуття, потреби й інтереси, тобто психологічна складова.

Австрійський психолог **3. Фрейд** (1856-1939 рр.) бачив головне джерело всіх соціальних конфліктів у дисгармонії людської душі,

споконвічно притаманний людській психіці конфлікт між свідомим і несвідомим, інстинктивним потягом і вимогою моралі та правових норм.

Один із послідовників Фрейда *К. Юнг* (1875-1961 рр.) запропонував класифікацію характерів людей, в основі якої лежав критерій, що розрізняв способи розв'язання внутрішніх конфліктів. Юнг запропонував два психотипи: інтровертів - людей, звернених на внутрішні фактори і екстравертів - людей, звернених на оточення.

Американський психолог *Е. Берн* (1902-1970 рр.) розробив концепцію трансактного аналізу. Відповідно до його теорії, усі люди розділяються за трьома основними станами, які домінують у їх психіці: «дитина», «батьки», «дорослі». Конфліктні ситуації саме і виникають, коли виникають відносини між людьми з однотипною психікою.

У середині 50-х років ХХ ст., коли теорія конфлікту стала всебічно розглядатися в західній соціології, у радянській літературі почали з'являтися наукові праці з проблем соціального конфлікту, але стосувалися вони переважно міжнародних відносин, відносин у родині і на виробництві. У цілому теорія конфлікту розглядалася як «буржуазна» і не прийнятна для соціалістичного ладу.

Пострадянський період показав усю небезпеку, яку несе в собі політика замовчування конфліктних проблем у суспільстві. Реальність виявилася, щонайменше, загрозливою, тому що не існувало такої сфери суспільного життя на пострадянському просторі, яка не була б охоплена кризовими явищами, корені яких ішли в далекий радянський період.

В Україні конфліктологія тільки почала формуватися, зовсім недавно її почали викладати в навчальних закладах. Становлення проблематики конфліктності проходить по різних напрямках виходячи з визнання її багатоаспектності. Становлення і розвиток конфліктології як науки можна розглядати через призму проведення ряду наукових конференцій, організація спеціальних підвідділів в інститутах НАН України, створення незалежних аналітичних центрів.

Вихід цілого ряду навчальних посібників для викладання навчальних курсів з конфліктології не може заповнити відсутність загальних концептуальних підходів, що могли б дати можливість осмислення, насамперед, політичних і соціальних конфліктів у сучасній Україні. Проблема полягає у тому, що сучасна конфліктологічна наука, насамперед, європейських країн, довгий час розвивалася в умовах стабільних і правових суспільств, що для України, як і для більшості пострадянських країн, не прийнятні. Конфлікти в українському суспільстві необхідно розглядати, виходячи із специфіки його розвитку і, насамперед, історичного. Нові вимоги ще більше підкреслюють необхідність залучення різних наукових дисциплін для створення технологій розв'язання проблем сучасного суспільства.

Вивчення конфліктології стає все більшою необхідністю для сучасного суспільства, тому що дає практичні навички попередження конфліктів або їх розв'язання, якщо вони все-таки виникли. Стрімке ускладнення різних відносин у сучасному суспільстві поставило перед людством складну парадигму - зберегти людину і природу в гармонійній єдності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Долинська Л. В. Психологія конфлікту: Навчальний посібник./ Л. В. Долинська, Л. П. Матяш-Заяц – К. : Каравела, 2010, - 304 с.
2. Матвійчук Т. Ф. Конфліктологія : навч. метод. посіб. / Т. Ф. Матвійчук. – Львів : Галич-Прес, 2018. – 73 с.
3. Прибутько П. С. Конфліктологія: Навчальний посібник. / П. С. Прибутько, Р. В. Михайленко, Л. М. Дубчак, М. М. Роговенко – К. : КНТ, 2010. – 136 с.
4. Скібіцька Л. І. Конфліктологія: навч. посіб. / Л. І. Скібіцька. – К.: Центр учб. л-ри, 2007. – 384 с.
5. Тихомирова Є. Б. Конфліктологія та теорія переговорів: Підручник. / Є. Б. Тихомирова, С. Р. Постоловський – Рівне: Перспектива, 2007. – 389 с.
6. Конфліктологія та теорія переговорів: Навчальний посібник. / Т. П. Яхно, І. О. Куревіна. – К. : Центр учбової літератури, 2012, - 168 с.